

แรงงานไทยปรับตัวอย่างไรเมื่อเข้าสู่ AEC

มาลินี คงรีน

ผู้บังคับบัญชาของกลุ่มงานบริการวิชาการ 3

กลุ่มงานบริการวิชาการ 3 สำนักวิชาการ

การเตรียมพร้อมประชาชนวัยแรงงานและผู้ประกอบการในการเข้าสู่ประชาคมอาเซียน พ.ศ. 2558 เป็นสิ่งสำคัญเพราะประเทศไทยจะเข้าสู่ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียนตั้งแต่ 31 ธันวาคม พ.ศ. 2558 เป็นต้นไป ดังนั้นประเทศไทยต้องเตรียมความพร้อมแรงงานไทยทุกระดับให้เข้าใจและปรับตัวได้ บทความนี้กล่าวถึงการให้ความรู้เกี่ยวกับภาพรวมแรงงานไทยต่อการรวมกลุ่ม AEC แนะนำวิธีเตรียมความพร้อมเมื่อเข้าสู่ตลาด AEC และวิเคราะห์จุดเด่นจุดด้อยของแรงงานไทยเป็นสิ่งสำคัญ

AEC ย่อมาจาก ASEAN Economics Community เป็นส่วนหนึ่งของกฎบัตรอาเซียน ซึ่งเป็นร่างข้อตกลงของประเทศต่าง ๆ ในประชาคมอาเซียนหรือที่เรียกว่า ASEAN Community โดยจุดประสงค์หลักของ AEC คือประเทศสมาชิกจะได้มีผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจร่วมกัน

ปัจจุบันคนไทยค่อนข้างตื่นตัวพอสมควรในการทำงานทำโดยอาศัยเทคโนโลยีกว่าร้อยละ 50 เช่น ใช้สมาร์ทโฟน แท็บเล็ต ในการศึกษาข้อมูลเพื่อหางานทำ ส่วนข้อเสนอแนะหากคนไทยอยากไปทำงานในกลุ่มประเทศอาเซียน จะต้องเริ่มต้นจากการศึกษาหาข้อมูลว่าแต่ละประเทศมีความต้องการอาชีพใดบ้าง มีคุณสมบัติอย่างไร เพื่อผู้สมัครงานเอง จะได้รับข้อมูลในการพัฒนาทักษะ ความรู้และประสบการณ์จากการฝึกงาน ขณะเดียวกันก็ต้องเรียนรู้ภาษาโดยเฉพาะภาษาที่ 3 ที่นอกเหนือจากภาษาไทยและภาษาอังกฤษแล้ว จะทำให้มีโอกาสได้งานทำมากกว่า ขณะเดียวกันต้องทำความเข้าใจกับตลาดก่อนว่าตลาดงานมีทิศทางไหน เมื่อเราเรียนจบออกมาจึงตรงตามความต้องการของตลาดงาน ส่วนการเตรียมพร้อมเมื่อเปิดอาเซียนนั้น คนไทยต้องปรับตัวในเรื่องไอที ภาษา การคิดที่แตกต่าง และระเบียบวินัยซึ่งเป็นพื้นฐานที่จะนำไปสู่การทำงานที่สำเร็จได้

กระทรวงแรงงาน ได้ดำเนินภารกิจสำคัญหลายด้านเพื่อเตรียมความพร้อมคนทำงานเข้าสู่ความเป็นคนทำงานของอาเซียนที่เพียบพร้อม อาทิ การอำนวยความสะดวกในการเคลื่อนย้ายแรงงาน การพัฒนาระบบรับรองมาตรฐานฝีมือแรงงานรองรับประชาคมอาเซียน การเพิ่มผลิตภาพกำลังแรงงานไทยให้ได้มาตรฐานสมรรถนะด้านภาษาและวัฒนธรรม รวมทั้ง คอมพิวเตอร์ และการบริหารจัดการ การพัฒนาบุคลากรวิชาชีพ ด้านการท่องเที่ยวอาเซียน การจัดตั้งศูนย์อบรมเทคโนโลยีขั้นสูง การปรับปรุงมาตรฐานอุตสาหกรรมของประเทศให้สอดคล้องกับการจัดประเภทมาตรฐานอุตสาหกรรมของกลุ่มประเทศอาเซียน ตลอดจนดูแลในเรื่องความมั่นคงและพัฒนาคุณภาพชีวิต “คนทำงาน” ให้เป็นไปตามมาตรฐานสากล อาทิ การเสริมสร้างระบบมาตรฐานแรงงานสู่ประชาคมอาเซียน เร่งรัดการปฏิบัติตามมาตรฐานความปลอดภัยในการทำงานก่อสร้างรองรับการเคลื่อนย้ายเสรีอาเซียน รวมทั้งพัฒนาบริการการประกันสังคมเพื่อรองรับการเข้าสู่ประชาคมอาเซียน นอกจากนี้สำนักงานประกันสังคม กระทรวงแรงงานได้จัดการประชุมระหว่างประเทศ เพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งความคุ้มครองทางสังคมแก่ประชาคมอาเซียน

นายธนวงษ์ อารีรัชกุล ผู้บริหารบริษัทปูนซีเมนต์ไทย จำกัด (มหาชน) ปาฐกถาในหัวข้อ “คนทำงานปรับตัวอย่างไร ในมิติใหม่อาเซียน” กล่าวว่า กลุ่มประเทศสมาชิกอาเซียนมีประชากรราว 600 ล้านคน การเติบโตทางเศรษฐกิจของแต่ละประเทศไม่เท่ากัน อย่างไรก็ตามเมื่อเปิดประชาคมอาเซียนแล้วเชื่อว่าการเคลื่อนย้ายแรงงานจะเกิดขึ้นใน 7 วิชาชีพ การย้ายฐานการผลิตและการลงทุน ซึ่งจะส่งผลกระทบต่อเศรษฐกิจของประเทศทันที ดังนั้นคนทำงานจะต้องปรับตัวเรื่องการพัฒนาทักษะทั้งด้านภาษา วัฒนธรรมและปรับเปลี่ยนวิธีคิดที่จะเปิดรับวิธีคิดแบบใหม่ ๆ มากขึ้น บางบริบทต้องอาศัยความร่วมมือระหว่างภาครัฐและเอกชนอย่างจริงจัง จริงใจเป็นสิ่งสำคัญ นอกจากนี้ต้องทบทวนแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติอยู่สม่ำเสมอ เพราะเมื่อสถานการณ์เปลี่ยนแปลงไปแผนฯ ก็ต้องเปลี่ยนด้วย เราจึงต้องมีการปรับตัวตลอดเวลา บางครั้งโครงสร้างองค์กรที่มีอยู่ไม่ได้รองรับได้ทุกสถานการณ์ ในขณะที่แผนพัฒนากำลังคนก็เป็นสิ่งสำคัญ เพราะคนคือทรัพยากรที่มีค่ามากที่สุด ทำอย่างไรจึงจะสร้างคนให้มีองค์ความรู้มากขึ้น และท้ายที่สุดเราจะแตกต่างจากประเทศอื่น ๆ อย่างไรตรงนี้เป็นความท้าทาย หากพัฒนาและปรับตัวกับสิ่งเหล่านี้เชื่อว่าจะทำให้ขีดความสามารถของคนไทยดีขึ้นเมื่อเปิดประชาคมอาเซียน

ส่วน ดร.โชคชัย สุทธาเวช อาจารย์คณะสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล กล่าวว่า ปัจจุบันในรั้วมหาวิทยาลัยนักศึกษายังไม่ตื่นตัวที่จะไปทำงานในกลุ่มประเทศอาเซียน ส่วนใหญ่ต้องการศึกษาต่อระดับที่สูงขึ้น ขณะที่ระบบการศึกษาในปัจจุบันค่านิยมของคนไทยเข้าใจว่าการเรียนสูง ๆ เป็นการเพิ่มคุณค่าให้กับตัวเองในการมีพื้นที่ยื่นในสังคม นักศึกษาไปทุ่มเทกับการกวัดวิชามากกว่าการตั้งใจเรียนในห้องเรียน และอาจารย์ก็ทุ่มเทกับการทำวิทยฐานะมากกว่าการสอน ตรงนี้ถือว่าเป็นจุดอ่อน การเรียนในห้องเรียนจึงถูกมองข้ามไป ดังนั้นจำเป็นต้องปฏิรูประบบการศึกษาใหม่ ต้องเพิ่มจำนวนครูให้สามารถดูแลนักเรียนได้ทั่วถึง สมาคมผู้ประกอบการและครูแต่ละโรงเรียนต้องเข้าไปตรวจสอบและประเมินคุณภาพของโรงเรียน ส่วนการเตรียมความพร้อมของคนไทยในการเปิดอาเซียนนั้น คนไทยต้องกล้าแสดงออก กล้าเรียนรู้เผชิญกับโลกภายนอกมากขึ้น ดังนั้นความพร้อมขึ้นอยู่กับตัวเราเองทุกคนและสภาพแวดล้อมว่าจะส่งเสริมและเอื้ออำนวยระหว่างภาครัฐ เอกชน ประชาสังคมบนพื้นฐานของการมีส่วนร่วมมากน้อยแค่ไหน

ขณะที่นิสิตคณะวิศวกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย กล่าวว่า โดยส่วนตัวเมื่อสำเร็จการศึกษาแล้วมีความคิดอยากไปทำงานต่างประเทศ แต่ยังคงขาดแรงจูงใจ เพราะในสายงานวิศวกรรมศาสตร์ต้องมีประสบการณ์การทำงานมาก่อนอย่างน้อย 7 ปี จึงจะสามารถเข้าไปทำงานในอาเซียนได้ ดังนั้นมองว่าการหางานทำในประเทศไทยสบายใจกว่ากัน ส่วนสาเหตุที่คนไทยมีอัตราการจ้างงานสูง เนื่องจากนิสิตคนไทยไม่ขยันทำงาน มีการเปลี่ยนงานทำค่อนข้างบ่อย เพราะเลือกงานที่มุ่งเน้นความสะดวกสบายและรายได้สูง ดังนั้นการเตรียมความพร้อมเมื่อเปิดประชาคมอาเซียนแล้วเราจำเป็นต้องขยับตัวเองให้สูงขึ้นกว่าเดิมหรือระดับที่เท่าเทียมกับประเทศอื่น ๆ นอกจากนี้การปรับทัศนคติเป็นเรื่องสำคัญ เพื่อให้มีวิธีคิดใหม่ว่าการไปทำงานในกลุ่มประเทศอาเซียนไม่ได้เป็นสถานที่ที่น่าลำบาก เช่นเดียวกับการประชาสัมพันธ์เรื่องอาเซียนเกี่ยวกับข้อดีข้อเสีย หรือการเตรียมตัวอย่างไรเพื่อไปทำงานในกลุ่มประเทศอาเซียน สิ่งเหล่านี้ยังไม่ทั่วถึงเท่าที่ควร

“การเปิดเสรีอาเซียน” นั้นสมาชิกทั้ง 10 ประเทศจะก้าวเข้าสู่ “ประชาคมอาเซียน” ซึ่งเป็นความร่วมมือเพื่อสร้างเสถียรภาพในภูมิภาค โดยเฉพาะในส่วนของประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน ที่เป็นความร่วมมือหาศักยภาพของตนเองภายใต้ภาวะที่ตลาดโลกมีการแข่งขันสูง ทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน ตลอดจนภาคประชาชน

จะออกมาแสดงความพร้อมรับความเปลี่ยนแปลงที่ตลาดภายในของแต่ละประเทศจะหลอมรวมกับประเทศเพื่อนบ้าน ในลักษณะตลาดเดียว ฐานการผลิตเดียว ซึ่งจะเป็นการเปิดเสรีทางการค้า การบริการ การลงทุน การเงิน และการเคลื่อนย้ายแรงงานฝีมือ และความเปลี่ยนแปลงนี้ย่อมส่งผลกระทบต่อชีวิตคนไทยอย่างแน่นอน จะมากหรือน้อย ก็คงไม่อาจเลียงโดยเฉพาะอย่างยิ่งบรรดา “บัณฑิตจบใหม่” ซึ่งเป็นกลุ่มที่ต้องเร่งปรับตัวให้ทันอนาคต ทั้งอนาคตของตนเอง และอนาคตของประเทศชาติ

ดร.ธัญญลักษณ์ วีระสมบัติ รองผู้อำนวยการโครงการพิเศษหลักสูตรพัฒนาแรงงานและสวัสดิการมหาดบัณฑิต อาจารย์ประจำสาขาพัฒนาแรงงานและสวัสดิการ คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ได้บรรยายเรื่อง “มาตรฐานวิชาชีพอาเซียน : ความท้าทายที่บัณฑิตไทยต้องไปให้ถึง” แก่นักศึกษาและผู้สนใจสรุปได้ ดังนี้ ปัจจุบันนักเรียน นักศึกษา ซึ่งจะเป็นแรงงานในอนาคต ยังขาดความรู้ความเข้าใจทั้งต่อประชาคมอาเซียน ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน และการเคลื่อนย้ายแรงงาน ซึ่งประเด็นสุดท้ายนี้จะเป็นจุดเปลี่ยนสำคัญต่อการประกอบอาชีพในอนาคต

จากการสำรวจทัศนคติและการตระหนักรู้เกี่ยวกับอาเซียน โดยใช้กลุ่มตัวอย่างนักศึกษา 2,170 คน จากมหาวิทยาลัยชั้นนำในประเทศสมาชิกอาเซียนทั้ง 10 ประเทศ พบว่า นักศึกษาไทยมีความรู้และมีทัศนคติต่อความรู้เกี่ยวกับอาเซียนในระดับต่ำ เมื่อเปรียบเทียบกับนักศึกษาในชาติอาเซียนอื่น ๆ และเมื่อถามว่าคุณเคยกับอาเซียนแค่ไหน มีเพียงร้อยละ 68 ที่คุ้นเคย แต่เมื่อถามว่ามีความรู้เกี่ยวกับอาเซียนหรือไม่ นักศึกษาไทยมีความรู้ เพียงร้อยละ 27.5 เท่านั้น ซึ่งเป็นอันดับสุดท้ายในกลุ่มประเทศสมาชิกอาเซียน

ดร.ธัญญลักษณ์ชี้ให้เห็นจุดอ่อนของนักศึกษาไทยว่า หลายคนอาจจะไม่ให้ความสำคัญกับการเปิด “ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน” เพราะคิดว่าเดิมการไหลเวียนเหล่านี้ก็มีอยู่แล้ว แต่จริง ๆ การเปิดเสรีอย่างเป็นทางการนั้นจะยิ่งทำให้ความสัมพันธ์เข้ามาใกล้ชิดกันมากขึ้น อีกทั้งปกติทุนไทยลงทุนในภูมิภาคอาเซียนกว่าร้อยละ 75 เมื่อเทียบกับภูมิภาคอื่น หากพิจารณาให้ดีจะเห็นว่า อัตราการส่งออกและนำเข้าในอาเซียนขยายตัวโดยตลอด และที่สำคัญยังมีศักยภาพที่จะขยายตัวได้อีก และเป็นโอกาสจากการเปิดเสรีทางการค้า สินค้า การบริการ และการลงทุน เนื่องจากภูมิภาคอาเซียนมีตลาดขนาดใหญ่ มีประชากรมาก จึงดึงดูดการค้าการลงทุนจากประเทศทั้งภายในและภายนอก นอกจากนี้ อาเซียนยังมีแหล่งวัตถุดิบที่หลากหลาย และอุดมสมบูรณ์ ซึ่งจะทำให้ราคาวัตถุดิบถูกลง ต้นทุนผลิตสินค้าต่ำลง และขีดความสามารถในการแข่งขันสูงขึ้น เป็นการเพิ่มกำลังการต่อรองในเวทีการค้าโลก อย่างไรก็ดี โอกาสใหม่ ๆ ที่กำลังจะเกิดขึ้นนี้ ก็เป็นทั้งข้อดีและข้อจำกัด

ข้อดีของแรงงาน คือ มีโอกาสในการขยายประสบการณ์การทำงาน มีโอกาสในการมีรายได้เพิ่มสูงขึ้น และที่สำคัญ ทักษะฝีมือจะเป็นตัวกำหนดระดับรายได้ ขณะเดียวกัน ข้อด้อย คือ ความสามารถด้านภาษา โดยเฉพาะภาษาอังกฤษและภาษาของประเทศอื่นในอาเซียน ในระดับที่จะสามารถปฏิบัติงานได้อย่างชำนาญ ทั้งนี้ปัญหาเรื่องภาษานั้นเป็นปัญหาที่ถูกพูดถึงเสมออยู่แล้ว

แต่ข้อจำกัดอื่นที่มีความสำคัญไม่ยิ่งหย่อนไปกว่ากัน และยังไม่มีการปรับเปลี่ยนมากนัก คือ พฤติกรรมและนิสัยของคนไทยที่มักจะขาดความกระตือรือร้น ไม่กล้าตัดสินใจ และไม่สามารถดูแลตัวเอง หรือเรียกรวม ๆ ว่า ขาดทักษะผจญภัย (adventurous skill) ที่จะไปประกอบอาชีพในต่างแดน ซึ่งต้องอาศัยทักษะการคิดวิเคราะห์ แก้ไขปัญหา ทำงานเป็นทีม ตรงต่อเวลา และมีระเบียบวินัย

“เด็กสมัยนี้ไม่มีปัญหาเรื่องการใช้เทคโนโลยี พวกเขาเติบโตมากับการสื่อสารสมัยใหม่ที่เข้าถึงได้ง่าย และมีความรวดเร็ว ทำให้พวกเขาเป็นคนที่กล้าแสดงออก คิดเร็ว ทำเร็ว แต่มีข้อเสียคือ พุดไม่รู้เรื่อง ไม่มี ความอดทน รอไม่เป็น ขาดการจัดระบบความคิดและระเบียบในการใช้ชีวิต” รองผู้อำนวยการโครงการพิเศษ หลักสูตรพัฒนาแรงงาน ชี้ให้เห็นข้อด้อยของแรงงานไทยในอนาคต

ปัจจุบันประเทศไทยได้ลงนามข้อตกลงยอมรับร่วมคุณสมบัตินักวิชาชีพแล้ว 8 สาขา (Mutual Recognition Arrangement–MRA) ซึ่งอาเซียนได้มีการลงนามจัดทำ MRA แล้วทั้งหมด 8 ฉบับ คือ วิชาชีพแพทย์ วิชาชีพทันตแพทย์ วิชาชีพพยาบาล วิชาชีพนักบัญชี วิชาชีพวิศวกร วิชาชีพสถาปัตยกรรม วิชาชีพสำรวจ และ บริการท่องเที่ยว

อย่างไรก็ดี บรรดาบัณฑิตจะนิ่งนอนใจ รอคอยการช่วยเหลือจากภาครัฐแต่ฝ่ายเดียวไม่ได้ ต้องวิเคราะห์ จุดอ่อนจุดแข็งของตัวเองด้วย ทั้งนี้ จากการสำรวจจุดแข็งจุดอ่อนแรงงานไทยในทัศนะนายจ้าง พบว่า จุดแข็ง ของแรงงานไทยอยู่ที่ฝึกฝนได้ เรียนรู้ง่าย มีความสุภาพอ่อนน้อม และไม่ก้าวร้าว ส่วนจุดอ่อนคือ ขาดการฝึกอบรม อย่างเพียงพอ ขาดทักษะที่เป็นมาตรฐาน และระเบียบในการทำงานต่ำ สรุปได้ว่า คุณลักษณะบัณฑิตไทย ที่พึงประสงค์ในประชาคมอาเซียน มี 7 ข้อ คือ

1. มีทักษะและความสามารถใช้ภาษาอังกฤษและภาษาประเทศเพื่อนบ้านในอาเซียน
2. มีความรู้เกี่ยวกับเพื่อนบ้าน ทั้งในด้านวัฒนธรรมและประวัติศาสตร์
3. ติดตามข่าวสารเกี่ยวกับอาเซียนและเรียนรู้เกี่ยวกับกฎระเบียบต่าง ๆ ของอาเซียน
4. พัฒนาทักษะฝีมือให้สามารถปรับตัวเข้ากับมาตรฐานการทำงานที่เป็นสากล
5. พัฒนาความสามารถในการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ
6. ปรับกระบวนการทัศนคติการเรียนรู้ในการพัฒนาศักยภาพรอบด้าน
7. สร้างความสามารถในการทำงานร่วมกับผู้อื่น โดยเฉพาะการทำงานกับผู้คนต่างวัฒนธรรม

ความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น และข้อเสนอทั้งหมดนี้เป็นสิ่งที่บัณฑิตและแรงงานทั้งหลายต้องรับฟัง หากต้องการปรับตัวให้เท่าทันกระแสการค้าเสรีเพื่อความอยู่รอด กระทรวงการต่างประเทศ ได้สรุปในด้าน แรงงานว่า การเข้าสู่ AEC จะเป็นการส่งเสริมการค้าเคลื่อนย้ายแรงงานมีฝีมือหรือวิชาชีพมากขึ้นในอนาคต ไทยจะได้รับประโยชน์จากสาขาวิชาชีพที่อาเซียนได้ตกลงร่วมกันในสาขาวิชาชีพที่ไทยมีความเข้มแข็งและมี ศักยภาพและจะช่วยแก้ไขปัญหาการขาดแคลนแรงงานมีฝีมือต่อไป

บทสรุปและข้อเสนอแนะจากผู้ศึกษา

ประเทศไทยได้ลงนามข้อตกลงยอมรับร่วมคุณสมบัตินักวิชาชีพแล้ว 8 สาขา คือ แพทย์ ทันตแพทย์ พยาบาล นักบัญชี วิศวกร สถาปนิก ช่างสำรวจ และบริการท่องเที่ยว ดังนั้นผู้ที่อยู่ในสาขาวิชาชีพดังกล่าว ต้องมีความสนใจ เช่น หากท่านประกอบอาชีพนักบัญชีที่มีความสนใจเดินทางไปทำงานในประเทศใดประเทศหนึ่งในอาเซียนภายหลังการเปิดเสรีอย่างเป็นทางการแล้ว ต้องมีความเข้าใจเกี่ยวกับกรอบแนวทางต่าง ๆ ตลอดจน วิธีการในการดำเนินการไปทำงานอย่างถูกต้อง เพื่อช่วยในการวางแผนการล่วงหน้าได้อย่างเป็นระบบ ส่วนท่านที่ยังไม่ได้มีความสนใจที่จะไปทำงานในประเทศเพื่อนบ้านสมาชิกอาเซียน อาจจะมีผู้ประกอบวิชาชีพ บัญชีจากประเทศอื่น ๆ เข้ามาทำงานในประเทศไทย ในแวดวงธุรกิจ หรือแม้แต่ในกิจการที่ท่านทำงานอยู่

ก็นับว่าเป็นอีกหนึ่งความเคลื่อนไหวที่แปลกใหม่ที่จะอาจก่อให้เกิดความเปลี่ยนแปลงออกไปจากการทำงานในแบบเดิมอย่างมีนัยสำคัญเพื่อสำหรับการที่จะศึกษาแนวโน้มทิศทางหรือรูปแบบความเปลี่ยนแปลงนั้น ๆ ไม่น้อยทีเดียว ที่กล่าวมานั้นเป็นแง่มุมเฉพาะในเรื่องของการเคลื่อนย้ายแรงงานอย่างเสรีในทางวิชาชีพ ส่วนการสื่อสารด้วยภาษาอังกฤษที่จะต้องกลายมาเป็นภาษากลางในกลุ่มประชาคมเศรษฐกิจอาเซียนอย่างแน่นอน นอกจากนี้แล้วสิ่งที่น่าสนใจก็คงจะเป็นเรื่องของการติดตามข่าวสารความเคลื่อนไหวในปัจจุบัน แวดล้อมต่าง ๆ จากการเข้าสู่ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียนซึ่งมีหลายด้านหลายมุมกันอย่างเป็นระบบและจริงจังมากขึ้น โดยเฉพาะในแง่ผลกระทบต่องานและต่อธุรกิจหรือองค์กรของแต่ละคนเพื่อการเตรียมพร้อมเข้าสู่ AEC

บรรณานุกรม

- คนไทยและประเทศไทยได้อะไรจากประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน. (2555). สืบค้น 26 ตุลาคม 2558
จาก <http://www.mfa.go.th/asean/contents/files/other-20130219-085757-172461.pdf>
- จะเอาตัวรอดในอาเซียนอย่างไร? เมื่อความท้าทายบังเกิดใหม่ ไม่ใช่แค่ภาษาอังกฤษ. (2 มกราคม 2557).
สืบค้น 26 ตุลาคม 2558 จาก <http://www.cmemployment.org/index.php?name=knowledge&file=readknowledge&id=18>
- 8 อาชีพเสรีในอาเซียน. (11 มิถุนายน 2557). สืบค้น 26 ตุลาคม 2558
จาก <http://th.aectourismthai.com/infoasean/2630>
- แรงงานไทย พร้อมหรือยังกับ AEC . (15 กันยายน 2557) .สืบค้น 26 ตุลาคม 2558
จาก <http://th.jobsdb.com/th-th/articles/>
- ลดา ภู่มาศ. การบรรยายเรื่องคนไทย ได้ (หรือไม่ได้) อะไร (?) จากประชาคมอาเซียน. (20 ธันวาคม 2555).
<http://www.mfa.go.th/asean/contents/files/other-20121228-145609-807285.pdf>